

ØYSTEIN ROTTEM (1946-2004)

Nils M. Knutsen

Øystein Rottem vokste opp hos sine besteforeldre på et småbruk i Snillfjord i Trøndelag. Etter folkeskolen flyttet han til sin mor i Trondheim, og de to bodde på ett rom og kjøkken i fem år mens han fullførte realskole og gymnas. Etter studieår ved Universitetet i Oslo ble han i 1975 cand. philol. med nordisk hovedfag. Hans hovedoppgave, *Knut Hamsuns Landstrykere. En ideologikritisk analyse*, kom ut på Gyldendal i 1978, og derved kunne en større leserkrets få erfare det som hans studiekamerater forlengst hadde innsett: At en ny betydelig Hamsun-forsker nå hadde gjort sin entré.

Høsten 1977 ble Øystein Rottem ansatt som amanuensisvikar i nordisk litteratur ved Universitetet i Tromsø og flyttet hit med sin kone, Gerd Vigeland, og deres sønn Svein. I januar 1979 gikk han over i en stilling som universitetsstipendiat, en stilling han hadde fram til sommeren 1984, avbrutt av et semester (V 83) som visiting professor ved universitetet i Madison, Wisconsin.

Januar 1983. Øystein Rottem i Madison,
(Foto: Gulbrand Alhaug)

I 1985 ble Øystein ansatt som universitetslektor i norsk ved Københavns Universitet. På dette tidspunkt var Øysteins første ekteskap blitt oppløst. I København møtte han Bente Findling som han senere giftet seg med. Sammen har de sønnen Andreas, født 1989.

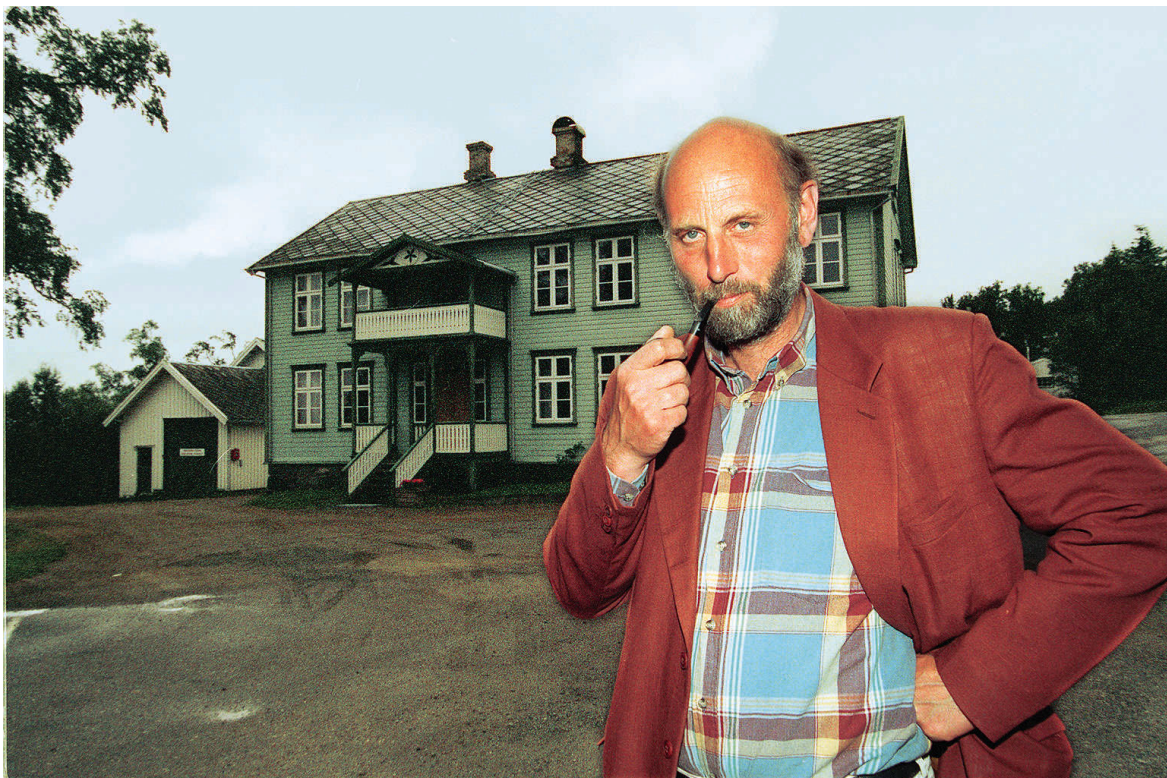
Etter at hans periode ved Københavns Universitet var over, tilbrakte Øystein et år som gjesteprofessor ved Universitetet i Wien. Fra 1992 og fram til sin død arbeidet han som free-lance kritiker og forfatter, med base i København.

Øystein var en ekte 68-er og ble preget både av den politiske radikaliserings av studentmiljøet og av den økte interessen for teori, særlig marxistisk orientert teori, som utover på 70-tallet kom til å prege litteraturstudiet. Dette var ideologikritikkens store tid, vi saumfor alle romaner på jakt etter tingliggjøring, falsk bevissthet og manglende dialektisk sammenheng mellom basis og overbygning, og vi nikket tilfredse når vi atter en gang kunne påvise realismens seier bak ryggen til de intetanende forfatterne.

I denne perioden skaffet Øystein seg et teoretisk fundament som ga ham et gjennomtenkt syn på både hva forfatterne drev med og på hva han selv som forsker og kritiker drev med. Han var imidlertid udogmatisk av natur, og teoriene kom aldri forstyrrende i veien for hans evne til å møte en tekst med åpent sinn, en evne som etter hvert skulle gjøre ham til Norges viktigste kritiker i 1980- og 1990-åra.

Som stipendiat i Tromsø var det meningen at Øystein skulle arbeide med et prosjekt om den tyske resepsjonen av Knut Hamsuns forfatterskap. Men dette var i gründertiden for Universitetet i Tromsø, med store studentkull og få lærere, og Øystein ble snart sugd inn i den samme uendelige karusell av undervisning og veiledning og administrasjon som vi andre kvernet rundt i. Han ble raskt en avholdt lærer, også fordi han med sin interesse for samtidas norske litteratur dekket et felt som vi andre ikke følte oss like hjemme i. Hans popularitet som lærer førte i neste omgang til at han ble ettertraktet som veileder, og dette, kombinert med hans store raushet med seg selv og sin egen arbeidstid, førte til at han både underviste og veiledet og administrerte langt ut over sin arbeidsplikt. Han engasjerte seg også i fagforeningsarbeid og satt ett år som leder av NTL ved UiTø. Konsekvensen av alt dette var at hans avhandling aldri ble fullført, ja, den ble i realiteten aldri skikkelig påbegynt.

Øysteins 13 semestre ved nordiskseksjonen ved Universitetet i Tromsø var utvilsomt rike og utviklende år for ham, men sammenlignet med hans seinere så flittige produksjon av bøker, fikk han - forståelig nok - forholdsvis lite skrevet i sin stipendiattid. Desto mer arbeid fikk han altså lagt ned i oppbygginga og utvklinga av faget nordisk litteratur i Tromsø, og en lang rekke av dagens norsklektorer ble i disse åra sterkt preget og inspirert av hans måte å nærme seg litteraturen på.

August 1996. Foran Hamsuns "Skogheim" på Hamarøy.
(Foto: Ørjan Ellingvåg / Dagbladet)

Etter at Øystein i 1992 etablerte seg som free-lance skribent, tok hans produksjon av bøker og artikler virkelig fart. Og det var først nå, når han fikk sitte sånn noenlunde i fred og arbeide, at man for alvor kunne registrere hans voldsomme arbeidskapasitet. Fra slutten av 1980-åra var han hovedanmelder i "Dagbladet", og her skrev han mellom 40 og 50 anmeldelser hvert år, noe som i seg selv er et drøyt årsverk. I tillegg til dette produserte han bøker og artikler, han var stadig på reisefot som foredragsholder og gjesteforeleser, og han hadde mange oppdrag som veileder og sensor.

Vi spurte oss ofte hvordan han fikk tid til alt dette, for det var faktisk helt uforståelig. Hver gang Øystein kom til Tromsø som gjeste-

foreleser, hadde han gjerne 3-4 ferske romaner med seg i den romslige skinnveska, og alle sammen skulle leses og anmeldes samme kveld. Men når forelesninga var slutt, hogde vi alle tak i ham og dro ham med på Prelaten og på Skarven slik at han ikke fikk fred før langt på natt. Men utrolig nok - neste dag, eller dagen etter, sto anmeldelsene i Dagbladet. Han var med andre ord ekspert på å få tid til alt, ekspert på å stjele søvn fra seg selv, ekspert på å arbeide ekstremt hurtig og konsentrert. Det hendte nok at tidspresset ble *for* stort slik at han måtte levere anmeldelser han ikke var fornøyd med, men gjennomgående holdt hans anmeldelser svært høy faglig kvalitet, så høy at han i de siste 10 år av sitt liv utvilsomt var den mest innflytelsesrike anmelderen i Norge. Han hadde en enestående evne til raskt og tydelig å skissere de tematiske sammenhengene i en bok, samtidig som han, takket være sin oversikt over etterkrigstidas litteratur, med stor autoritet kunne plassere tekstene i en historisk sammenheng.

August 2000. Øystein Rotttem i København
(Foto: Sveinung Uddu Ystad/Dagbladet).

En av grunnene til det var at litteraturkritikeren Rottem gikk hånd i hånd med litteraturforskeren Rottem, og de to sidene ved hans talent befruktet og inspirerte hverandre gjensidig. På toppen av det evige kjøret med anmeldelsene fortsatte han med å produsere fagbøker og fagartikler. Hans store kjærlighet og evige fascinasjonsobjekt var Knut Hamsun, men det siste ti-året var hans forskning først og fremst knyttet til moderne litteraturhistorie. Hovedverket her er hans 3-bindsværk om etterkrigstidas norske litteratur. Dette verket representerer ikke bare en nesten ufattelig arbeidsprestasjon, og attpåtil på rekordtid, men det er kanskje også det beste uttrykket for hans analytiske evner og vilje til å trekke linjer og peke på sammenhenger. I disse tre bindene vandrer han belest og velorientert rundt blant romaner og diktsamlinger og novellesamlinger og dramaer i hundrevis, og han rydder og ordner, forklarer og perspektiverer, tolker og vurderer med sikker hånd, med sikker smak og med en utrolig god oversikt.

April 2002. Ved lanseringen av Hurtigrute-boka
(Foto Robert S. Eik/Dagbladet)

Øysteins publikasjonsliste, satt opp ved hjelp av opplysninger fra Bente Findling-Rottem, er neppe helt komplett, men den viser at Øystein har ytt vesentlige bidrag til norsk litteraturforskning. Han hadde fortsatt mange bøker han skulle skrive, mange foredrag han

skulle holde og mange bøker han skulle anmelde, og for norsk litteraturforskning og norsk litteraturkritikk er det et stort tap at han nå er borte.

Publikasjonslisten viser også hvor sterkt han både som lærer og som kritiker og forfatter var orientert mot *formidling*. Han hadde den fødte pedagogs store glede av å fortelle om og analysere et stoff, og etter hvert som han fikk rutine, både som kritiker og som forfatter, slapp han seg mere løs som skribent, han våget både å underholde og å provosere, og han kunne more seg - og leserne! - med spissformuleringer og fyndord.

Dessverre fikk Øystein aldri skrevet den boka han gikk og verket med i alle år, en biografi om Knut Hamsun, med hovedvekt på analyse av Hamsuns tekster. Han hadde i noen år en avtale med Gyldendal om en slik biografi, men så mange andre gjøremål kom i veien at han måtte si opp avtalen. De siste åra av sitt liv arbeidet han - ved siden av alt det andre - med en biografi om Kristoffer Uppdal. Øystein hadde særlig gode forutsetninger for å skrive denne biografien, dels fordi han var trønder, men også fordi han hadde brei orientering i norsk arbeiderdiktning, og fordi han hadde personlig erfaring med den før-moderne verden av slit og kroppsarbeid som er et viktig element i Uppdals rallardiktning.

Men sykdommen satte en stopper for dette prosjektet og for alle de andre prosjektene Øystein hadde planer om. Sykdommen satte også stopper for den selvbiografien Øystein begynte på da døden nærmet seg. Han fikk bare skrevet ett eneste kapittel, "Brevet", der han skildrer bestefaren og barndommens landskap ute på Sundlandet.

Øystein var en av de mange i sin generasjon som gjorde "den store klassereisen", spranget fra arbeiderklasse og strevsom, nøysom primærnæring over til et liv som velberget, urban intellektuell. Han ble en verdensborger, med venner over hele Europa og i USA, men han glemte aldri hvor han kom fra, hans røtter sto så dypt i det trønderske kystlandskapet, med naust og fjøs, en potetåker, litt slåttemark, litt vedskog. Det portrettet av bestefaren han tegner i "Brevet", er der ved også et bilde av en verden og av noen verdier som Øystein brakte med seg og identifiserte seg med. I hele sitt voksne liv dyrket han forbindelsen med barndommens verden gjennom å tilbringe alle sommerferier der, og han oppdro sine to sønner, Svein og Andreas, til å elske dette stedet og til å bli like lidenskapelige fiskere som han selv.

Juni 2003. På Harlekin restaurant i Bogstadveien.
(Foto: Lars Eivind Bones / Dagbladet)

Øysteins store arbeidsdisiplin var kombinert med en like stor evne til sorgløst å nyte øyeblikket, ikke minst i sammenheng med mat og drikke. Å sette seg til bords med Øystein var å gi seg hen til noen lykkelige timer med både latter og litteratur, sang og taler, fisk og filosofi. Han var sine venners venn, men han var like raus og hjertelig mot vilt fremmede og kunne med imponerende sakkunnskap og engasjement delta i samtaler, ikke bare om hans to store lidenskaper, litteratur og fisk, men om allverdens andre emner - spydkast og skøyteløp, tango og poker, rock og jazz, kvinnesak og kokebøker, filetskjæring og film noir, travløp og tipping. Øystein var virkelig det våre forfedre kalte en "gleðimaðr mikill", en mann som omga seg med et stort, luftig rom av vennlig generøsitet, og i dette rommet var det plass til alt og alle.

Jeg tror det er dansken Villy Sørensen som i boka *Digtere og demoner* hevder at det viktigste ikke er å være en god forfatter, det viktigste er å være et godt menneske. Øystein Rottem var begge deler, og sorgen over hans død er tung å bære.

*

Det gjorde et dypt og gripende inntrykk på alle de tilstedeværende da Øysteins eldste sønn, Svein Vigeland Rottem, leste "Brevet" under minnesamværet for Øystein etter begravelsen i København.

Med familiens tillatelse gjengir vi her "Brevet", både for å minnes Øysteins vedlikehold av forbindelsen med barndommens verden, og for å minnes Øystein som en strålende forfatter. Hans avbrutte selvbiografi er ett av de mange prosjekt skjebnen ikke lot ham få fullføre, liksom skjebnen heller ikke lot ham få fullføre sitt eget liv.